

‘පට්ඨාන’ විසිහත්වෙනි දේශනාව (ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය)

නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධසස
නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධසස
නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධසස

තුන් ලෝකාග්‍ර වූ භාග්‍යවත් වූ අරහත් වූ සම්මා සම්බුදුරජාණන්වහන්සේට අනන්ත අපරිමාණ කාලයක් සංසාරේ නොයෙක් ජීවිත වල ග්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන් වැඩියන ආකාරයට දස පාරමී ධර්මයන් මොහොතින් මොහොත දියුණු කර ගත්තාවූ ජීවිතයෙන් ජීවිතය පාරමී ගමනක් වැඩම කළා වූ සත්වයන් කෙරෙහි පතල මහා කරුණාවක් ඇත්තාවූ අනන්ත අපරිමාණ ගුණ ඇති සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට මම සිරසින් වැද නමස්කාර කරනවා මාගේ නමස්කාරය වේවා!

ඒ උතුම් සම්මා සම්බුදුරජාණන්වහන්සේගේ සන්තානයේ පහළ උනාවූ ලෝකයාට සැප පිණිස දේශනා කොට වදාළා වූ ඒ උතුම් ධර්ම ස්කන්ධයට මම සිරසින් වැද නමස්කාර කරනවා මාගේ නමස්කාරය වේවා!

අනන්ත අපරිමාණ ගුණ ඇති සුපටිපන්න ආදී ගුණයන්ගෙන් සමලංකෘත මහා සංසරත්නයට මම සිරසින් වැද නමස්කාර කරනවා මාගේ නමස්කාරය වේවා!

ශාන්ති නායක සම්මා සම්බුදුපියාණන් වහන්සේගේ උතුම් බුදු ගුණ බලයෙන් ධර්ම රත්නයේ දහම් ගුණ බලයෙන් සංසරත්නයේ සස ගුණ බලයෙන්ද ඒවාගේම තුනුරුවන් ගුණ වචනයෙන් හෝ කියා වන්දනා කිරීමේ උතුම් කුසලයන්ගේ ආනුභාව බලයෙන් මේ පින්වත් සැම දෙනාමත් මේ මුළු ජීවිත කාලය පුරාම සිදුකර ගත්තාවූ දාන සීල භාවනා ආදී පුණ්‍ය ධර්මයන්ගේ ආනුභාව බලයෙන් සැම දෙනාටම අදත් අපි මේ කියල දෙන්නාවූ දහම් කරුණු ඉතාමත් හොඳින් වටහා ගන්න සිහිය නුවණ පහළ වේවා! කිසිම මාර බාධකයක් අකුසලයක් ඉදිරිපත් නොවී අදත් අපි මේ පට්ඨාන ධර්ම කරුණු ඉදිරිපත් කරගෙන කියල දෙන මේ දහම් කරුණු ටික හොඳින් තේරුම් ගත්ට වටහා ගත්ට සැමදෙනාටම ඥාන ශක්තිය ප්‍රඥාව පහළ වේවා! ඒ වාගේම ධර්මය ඇසීමෙන් ධර්මය හිතීමෙන් මෙනෙහි කිරීම තුලින් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ග ධර්මයන් වඩාගෙන සැම දෙනාටම උතුම් නිවන් ගමන යා ගන්ට ලැබේවා! නිවන් පිණිස මෙය උතුම් ප්‍රතිපදාවක් වේවා! කියලා මෙමුත්‍රියෙන් ප්‍රාර්ථනා කරනවා.

ඉතින් අද අපි මේ සාකච්ඡාව තුලින් දේශනාව තුලින් බලාපොරොත්තු වෙන්නේ ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන් සම්බන්ධයෙන් කථාකරන ‘ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය’ පිළිබඳව කියල දෙන්නයි. බුදුරජාණන්වහන්සේගේ ධර්මයේ විස්තර වෙන ඒ ප්‍රත්‍යය ධර්ම (පට්ඨාන ධර්ම) 24 ඊ 16 වෙනි තැනට කථාකරන - 16 වෙනි තැන විස්තර කරන ධර්මයක් තමයි ‘ඉන්ද්‍රිය ධර්ම’ එහෙම නැත්නම් ‘ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය’. ‘ඉන්ද්‍රිය’ කියල කියන්නේ එක කාරණයක් ‘ප්‍රත්‍යය’ කියල කියන්නේ තව කාරණයක්. අපි මේ කාරණා දෙක පැහැදිලිව තේරුම් ගත යුතුයි. ප්‍රත්‍යය කියල කියන්නේ උපකාරක ධර්මය කියන එක. මේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්මය මම එක්තරා ප්‍රමාණයකට කථා කරලා මේ පින්වතුන්ට විස්තර කරලා දීලා ඊට පස්සේ මේ අනුසාරයෙන් ධර්ම කරුණු ටිකක් සාකච්ඡා කරන්නත් පුළුවන්.

ඉන්ද්‍රිය කියල කියන වචනයේ තේරුම යම්කිසි ධර්මයක් තමාගේ යටතට අරගෙන තමාට අනුකූලව ක්‍රියා කරවන්නට පවත්වන්නට ගමන් කරන්නට පුළුවන් යම්කිසි ශක්තියක් තිබෙන දෙයක් තිබෙනවානම් ඒකට කියනවා ඉන්ද්‍රිය කියල. සාමාන්‍යයෙන් අපි පිරිත් දේශනා කරන කොට කියනවා ‘දේවානම්න්ද’ කියල. ඒ කියන්නේ ‘දේවානම් ඉන්ද’ = දෙවියන්ගේ රජා. දෙවියන්ගේ නායකයා - එතකොට ඒ දෙවිවරු ඉන්නේ නායකයාට අනුයාත වෙලා - අනුකූල වෙලා. දෙවිවරු ඉපදුනහම ඒ දෙවිවරු එතෙන්නට යන්නේ - ඒ දිව්‍ය ජීවිතයට යන්නේ - දිව්‍යලෝකයක උපදින්නේ තමන්ගේ කර්මයෙන්. ඒ නායකයාගේ කර්මයෙන් නෙමෙයි. තමන්ගේ පිනකින් තමන්ගේ කුසල බලයකින් තමයි ඒවගේ දිව්‍ය ලෝකයක උපදින්නේ. අපි හිතමු ශක්‍ර හවනයේ කියල. ඒ දිව්‍ය ලෝකයේ එහෙම ඉපදුනාට තමන්ගේ පිනෙන් හිටියත් එතන ඉන්නාවූ නායකයාට අනුයාත වෙලා තමයි තමන්ගේ ඒ ජීවිකාව - තමන්ගේ ඒ පැවැත්ම - තමන්ගේ කටයුතු කරන්නට ඕනෑ. එතැන තිබෙන්නාවූ යම්කිසි නීති පද්ධතියක් - යම්කිසි governing ගතියක් - යම්කිසි පාලන ස්වභාවයක් තිබෙනවාද ඒවාට යටත් වෙන්න ඕන. තමන්ගේ පිනෙන් ඉපදුනත් එතෙන්නට අනුයාත වෙලා අනුකූල වෙලා තමයි තමන් ඒ කුසලය - පින විදින්නට ඕනෑ වෙන්නේ. අපි හැම එක්කෙනාම මනුස්සලෝකේ ඉපදිලා තිබෙන්නේ අපේ පිනෙන්. ඒ අපේ පිනෙන් ඉපදුනහම - කොහේ හරි ගමක ඒවගේම අම්ම තාත්ත දෙන්නෙක් හොයාගෙන - කර්මයෙන් ලබාගෙන - අපි මේ මනුස්ස ලෝකේ ඉපදුනා. එහෙම ඉපදුනාට අපිට අපේ පිනෙන් ඉපදුනාය කියල සම්පූර්ණ නිදහස සම්පූර්ණ authority එක අපිට අරගෙන එහෙම ජීවත් වෙන්න බෑ. අපි මෙහෙ උපදින්නත් කලින් පැවැතිවිට - කරගෙන ආපු නීති පද්ධතියක් - යම්කිසි රාමුවක් තියෙනවා. අපි උපදින කොට ඒකට අපි යටත් වෙනවා. ඒකට අනුකූල වෙලා තමයි අපි ජීවත් වෙන්න ඕනෑ වෙන්නේ - කටයුතු කරන්න ඕන වෙන්නේ. ඉතින් මේක ඔය ‘ඉන්ද්‍රිය’ කියන වචනය තේරුම් ගැනීමට මේක හිතීම බොහොම උපකාර වෙනවා.

දැන් ‘ඉන්ද’ කියල කියන්නේ ‘govern’ කිරීමක් – ‘රජකමක්’ – ‘පාලනයක්’ . දැන් ඔක ඔය විදියට තේරුම් ගන්න.

ඊළඟට අපි මේ කථා කරන්නේ ධර්ම සමූහයක් ගැනයි. මේ ප්‍රත්‍යය ධර්ම ඒ කියන්නේ උපකාරක ස්වභාවයකින් පවතින්නාවූ ධර්මයෝ කථා කරන්නේ එක ධර්ම මණ්ඩලයක් යොමු කරගෙන. ඒ තමයි අපි කිව්වා විත්ත වෛතසික රූප නිර්වාණ කියල ධර්ම කොටසක් තියෙනවයි කියල. අපි ඉස්සරවෙලාම මේ වැඩට බහින්න කලියෙන් ඔය පරමාර්ථ ධර්ම ටික අපි අහුලා ගත්ත. අපි ඔය පිලිබඳව කථා කළා. සිත් හටගන්නා භූමි කථා කළා - කුසල් අකුසල් ඊට පස්සේ විපාක - ක්‍රියා - ඔය විදියට සිත් තියෙනවයි කියල අපි කථා කළා. ඉතින් ඒවගේ සිත් 89 ක් වෛත්‍යය ධර්ම 52 ක් රූප ධර්ම 28 ක් ඒවගේම අව්‍යාකෘතව පවතින්නාවූ නිර්වාණ ධාතුව ඇතුළු මේ ධර්ම මණ්ඩලයේ තමයි අපි මේ ප්‍රත්‍යය ධර්ම හොයන්නේ. ප්‍රත්‍යය ධර්මයන් කියල කියන්නේ ඒ ධර්ම අනිත් ඒවාට බලපාන විදිය - අනිත් ඒවාට උපකාර වෙන විදිය තමයි අපි මෙතන කථා කරන්නේ. එතකොට ඔය ධර්ම - අපි හිතමු සිත් කියල - සිතයි ඊට පස්සේ එක වෙලාවක පහළ වෙන්නාවූ වෛතසික ධර්ම ගත්තයින් පස්සේ ඕක පොකුරටත් එන්නේ. අපි හිතක් කියල කිව්වට ඕක ඇවිල්ල නාම ධර්ම සමූහයක්. සිතයි වෛතසික ධර්ම සමූහයයි එකතැන එක මොහෙතේ එකට උපදිනවා. ඒ උපදින වෙලාවේදී

ඔවු නොවුන්ට උදව් වෙන උපකාර වෙන ස්වභාවයක් තිබෙනවා. එතැනදී යම්කිසි බලයක් තිබෙන්නාවූ ධර්ම ටිකක් ඔය ඉන්ද්‍රිය වැඩේ කරනවා. ඒක නිසා මේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය තුලින් අපි කලා කරන්නේ එහෙම අනිත් ධර්මයකට බලපෑමක් පවත්වල ඒවගේම අනිත් ධර්මයකට උපකාරයක් වෙලා තිබෙන්නාවූ ධර්ම මණ්ඩලයක් පිළිබඳවයි.

මේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ගැන කලාකරන කොට විධි තුනකට කියල දෙනවා. ධර්මය විස්තර කරන්නාවූ පොත පතේ මේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ආකාර තුනකට කියල දෙනවා. අපි මේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ගැන දැන ගැනීමට යනකොට ඒ කරුණු තුන ගැන දැනගැනීම හොඳයි.

- එක විදියක් තමයි - ‘සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය’
- ඊළඟට කියනවා - ‘පුරේජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය’
- අනිත් එක තමයි ‘රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය’

සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය - පුරේජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය - රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කියල ප්‍රත්‍යය තුන් ආකාරයකට විස්තර කරනවා. තුන් ආකාරයකට මෙහෙම විස්තර කරනවා වගේම තව එකක් අපි දැන ගන්න ඕන - ‘ඉන්ද්‍රිය ධර්ම’ නමින් ධර්මයේ කලා කරන ඉන්ද්‍රිය ඇත්ත වශයෙන්ම 22 ක් තියෙනවා. ඒ 22 එක විදියකට කෙටි කරලත් ගන්නවා. මම ඒ ටික කියන්නම්.

දැන් ඔය ඉන්ද්‍රිය ධර්ම කියල ගත්තම 1). වක්ඛු ඉන්ද්‍රිය 2). සෝත ඉන්ද්‍රිය 3). සාණ ඉන්ද්‍රිය 4) ජීවිහා ඉන්ද්‍රිය 5) කාය ඉන්ද්‍රිය. මේ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 5 අපි නිතර දෙවේලේ කලා කරන බණේන් ඉස්මතු කරගන්න සුත්‍ර වලින් කියන්නාවූ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 5. ඒවා රූප වලට සම්බන්ධයි. රූප කොටස් - රූප ධර්ම. ඊළඟ තියෙනවා 6). ස්ත්‍රී ඉන්ද්‍රිය 7). පුරුෂ ඉන්ද්‍රිය කියල ඉන්ද්‍රිය ධර්ම දෙකක්. ඒවාට කියනවා ‘භාව රූප’ කියල. ඊළඟට 8). ජීවිතේන්ද්‍රිය 9). මන ඉන්ද්‍රිය 10). සුඛ ඉන්ද්‍රිය 11). දුක්ඛ ඉන්ද්‍රිය 12). සෝමනස්ස ඉන්ද්‍රිය 13) දෝමනස්ස ඉන්ද්‍රිය 14). උපේක්ෂා ඉන්ද්‍රිය 15) ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රිය 16) විරිය ඉන්ද්‍රිය 17) සති ඉන්ද්‍රිය 18) සමාධි ඉන්ද්‍රිය 19) පඤ්ඤා ඉන්ද්‍රිය 20) අනඤ්ඤාතඤ්ඤාස්සාමිතීන්ද්‍රිය 21) අඤ්ඤා ඉන්ද්‍රිය 22) අඤ්ඤාතාවිතීන්ද්‍රිය කියල ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 22 ක් තියෙනවා විස්තරාත්මක වශයෙන්. ඔක්කොම ටික. හැබැයි ඔය හැම එකක්ම මොන මොනවා හරි ඉන්ද්‍රිය වැඩක් කරනවා. ඒ උනත් මේ වෙලාවේදී මේ ඉන්ද්‍රිය කලාව කියනකොට මෙතැනදී ගැනෙන්නේ ධර්ම කොටසයි.

දැන් අපි කිව්වා මේ ඉන්ද්‍රිය ස්වභාවය වැඩ කරන තැන් කීපයක් කිව්වා. ‘සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය’ ‘පුරේජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය’ ‘රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය’ කියලා. දැන් අපි ඉස්සෙල්ලා බලමු මේකෙන් එකක් අරගෙන. මොකක්ද මේ සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කියල කියන්නේ? සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කියල කියන්නේ එකට උපදින්නාවූ විත්ත වෛතසික ධර්ම පිළිබඳව කලා කරනකොට - එක වෙලාවේ - එක ධර්ම මණ්ඩලයක් - හිත සහ වෛතසික ධර්ම උපදින කොට යම් කිසි හිතක - ඒ තමන් එක්ක එකවර උපදින්නාවූ නාම ධර්මයන්ට ඔතන තිබෙන්නාවූ යම්කිසි ධර්ම ටිකක් අනිත් ඒවාට ටිකක් ලොකුවෙලා - බලවත්වෙලා තමන්ගේ පැත්තට හරවාගෙන නතුකරගෙන අනිත් ධර්ම ටික එහෙම නැත්නම් තමාගේ යටතේ තමන්ට ඕනෑ විදියට මේ ටික හැසිරෙන්නට ඕනෑ කියල කියන්න වගේ වැඩ කරන ස්වභාවයක්

තිබෙනවා. හැබැයි ඔය ගතිය හැම එහෙකටම නෑ. ඔය විත්ත වෛතසික ධර්ම එකට වැඩ කරාට ඒ ගතිය හැම විත්ත වෛතසිකයන්ටමත් නෑ. සමහර ඒවාට විතරයි තියෙන්නේ. ආන්න ඒ ටික විතරයි ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්ම හැටියට සලකන්නේ. එතකොට එක සිතක් පහළ වෙන කොට ඒ සිතේ වෛතසික ධර්ම කියලා ධර්ම සමුදායක් තිබෙනවා. ආන්න ඒ සිතයි වෛතසිකධර්ම සමුදායයි අනිත් තමන් එක්ක උපදින්නාවූ වෛතසික ධර්මයන්ට - සිතට බලපෑමක් - එයා නතුකර ගැනීමක් - ඒ වෙලාවේ ඒ මොහොතේ කරන්ට හැකියාව තිබෙන නිසා - ඒ හැකියාවෙන් යුක්ත වෙච්ච ධර්මයට කියනවා ‘සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය භාවය’ කියලා. ඔය එකක්.

දෙවෙනි තැනට යනකොට - පුරේජාත ප්‍රත්‍යය - දැන් මේ කථාව තේරෙනවනේ? සහජාත කියලා කියන්නේ එකට ඉපදෙනවා. ඒක තේරෙනවා. පුරේජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කියලා කියන්නේ ඉස්සරවෙලා උපදිනවා - පුරේජාතයි. කලින් ඉපදිලා -කලින් හටගෙන - මේ ‘කලින්’ කියන කථාව පැයකට දෙකකට උඩින් වෙන්නත් පුළුවන් - විනාඩියකට උඩින් වෙන්නත් පුළුවන් - ක්ෂණයකට කලින් වෙන්නත් පුළුවන් - මෙතැනදී ඇත්ත වශයෙන්ම ගන්න වෙන්නේ ක්ෂණයකට හෝ කලින් තියෙනවනම් පුරේජාතයි. තමන්ට කලින් - තමන්ට පළමුවෙන් ඉපදිලා පස්සේ උපදින්නාවූ යම්කිසි දේකට යමක් උපකාර වෙනවානම් - යමක් ප්‍රත්‍යය වෙනවානම් ඒකට කියනවා ‘පුරේජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ස්වභාවය’ කියලා. එහෙම එකක් තියෙනවා. අපි මෙතන කියන මේ කථාව පුරේජාත ප්‍රත්‍යය පිළිබඳව කියන කොට කිව්වා. ඒ කියන්නේ ඔය ඉස්සරවෙලා ඉපදිව්ව රූප ධර්ම පසුව උපදින්නාවූ නාම ධර්මයන්ට ප්‍රත්‍යය වෙනවා කියලා. අපි ඒකත් මේ අවස්ථාවට යොදා ගන්ට වෙනවා. එතකොට තමයි ධර්මය තේරෙන්නේ.

තව එකක් තිබෙනවා ‘රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ස්වභාවය’ කියලා. හැබැයි ඒක නාම ධර්ම වලට සම්බන්ධ වෙන්නේ නෑ. ඒක කෙලින්ම රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය කියලා තමයි කියන්නේ. එතකොට රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය - රූප වලට බලපෑමක් කරන ගතිය තිබෙනවා. අපි තව ටිකක් ඕක විස්තර වශයෙන් බලමු - ඔය සිද්ධිය වෙන තාලේ.

පුරේජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය වෙන්නේ ඉස්සරවෙලා - දැන් අපි විත්ත වීථියක් ගත්තම ඒ විත්ත වීථියේ ඉස්සරවෙලාම අපි අහල තියෙනවා විත්තක්ෂණ 17 කට ගමන් කල හැකි විත්ත වීථියක් පහළ වෙනවා කියලා. ඒ විත්ත වීථිය පහළ වෙන වෙලාවේදීම අපි හිතමු රූපයකුත් පහළ උනා. එතකොට විත්ත වීථියේ ආරම්භයයි රූපයේ පහළ වීමයි දෙක එක වෙලාවේ සිද්ධ වෙන්නේ. විත්ත වීථියක ආරම්භය තේරුම් ගැනීමේ පහසුව සඳහා ගණන් ගැනෙන්නේ අතීත භවාංග සිතෙන්. අතීත භවාංග සිතයි - භවාංග වලන ක්ෂණයයි - භවාංග බිඳී යෑම හෙවත් උපවිච්ඡේදයයි යන තුන සිද්ධවෙලා ඊට පස්සේ පංචද්වාරාවච්ඡන්ත කියලා කියන සිතත් පහළ වෙලා ඊට පස්සේ අපි හිතමු ද්වාරික විඤ්ඤාණයක් පහළ වෙනවා. වක්ඛු ද්වාරයට සම්බන්ධ හරි සෝත ද්වාරයට සම්බන්ධ හරි සාණ ජීවිතා කාය ද්වාර වලට සම්බන්ධ හරි පංචද්වාරික සිතක් පහළ වෙනවා - මෙන්න මේ හරියේ දැන් බලන්න මේ හරියට වක්ඛු විඤ්ඤාණය හරි සෝත විඤ්ඤාණය හරි පහළ වෙන කොට ඒකෙ තියෙනවා හිතයි වෛතසික ධර්ම 7 කුත්. ඔය ටික පහළ වෙන අවස්ථාව වෙනකොට භවාංගයත් එක්ක පහළ වෙච්ච රූපය විත්තක්ෂණ 5 ක් පරණ වෙනවා. විත්තක්ෂණ 5 කට පස්සේ තමයි

වෛතසික ධර්ම පහළ වෙන්වේ මෙතන. එතකොට පුංචි වේලාවක් ප්‍රසාද රූපය පහළ වෙලා කල් ඉක්මලා තියෙන්නේ. එතැනදී අපිට හොඳට තේරෙනවා මේ විස්තර කරන තාලෙට මේ ප්‍රසාද රූපය - වක්ඛු ප්‍රසාදය හරි සෝත ප්‍රසාදය හරි සාණ ජීවිතා කාය ප්‍රසාද හරි මේවා ඩිංගක් පරණ වෙලා තියෙන්නේ. එතකොට ඒවා ඉස්සරවෙලා පහළ උනා. ප්‍රසාදය විත්තකෂණ කීපයකට කලින් පහළ වෙලා ඒ පහළ වෙච්ච විත්තකෂණ පහක් විතර පරණ වෙච්ච ප්‍රසාද රූපයක් ආධාර කරගෙන ඒකෙ උඩ තමයි අර වක්ඛු විඤ්ඤාණ ආදී විඤ්ඤාණ පහළ වෙන්වේ වෛතසිකත් එක්ක. එතකොට තියෙනවනේ ‘පුරේජාතයි’ හැබැයි ඉන්ද්‍රිය ස්වභාවය තිබෙනවා. දැන් ගෙයක් හැදුවම ඒ ගෙදර ඉන්න මිනුස්සුන්ට ඒ හදාපු ගෙදර උපකාර වෙනවා.

දැන් අපි මේ පුරේජාත ස්වභාවය - ඉස්සරවෙලා ඉපදිච්ච දේ පස්සේ එකට govern වෙනවා කියන එක තේරුම් ගන්න පුළුවන් මෙන්න මෙහෙම. දළදා මාලිගාව බලන්නකෝ. දළදා මාලිගාවට පස්සේ ඉපදිච්ච අය කොච්චර යනවද - වදින්නට යනකොට ඒ දළදා මාලිගාවේ - අපි උපදින්නටත් කලින් ඇති වෙච්ච යම්කිසි නීති පද්ධතියක් තිබෙනවා. රජ කාලේ ඉඳලම එන නීති පද්ධතියක් තියෙනවා. ඉතිං ඒ නීති පද්ධතියට - යන අපි හැම එක්කෙනාම අනුකූල වෙන්න ඕන. ජේලියේ යනවානම් - බුද්ධ පූජාව තියනවානම් - වන්දනා කරනවා නම් - හැම වෙලාවේම එතෙන්නට අපි අනුකූල වෙන්ට ඕනේ. එතකොට එතන තියෙනවනේ අපිව පාලනය කරන - අපිව අනුයාත කරන යම්කිසි ගැමුමක ස්වභාවයක් ඒකට ඇතුල්වෙන කොටම - සමහර ඒවා තියෙනවා අපිට කවුරුත් ඇවිල්ල කියන්න ඕන වෙන්වේ නෑ. මෙතන ඉන්ට - මෙහෙම යන්ට - අපි එතනට ඇතුල් වෙනකොටම ඇඟට වදිනවා මෙන්න මේ විදියටයි මෙතෙන්නට ඉන්න ඕනෑ වෙන්වේ මෙතෙන්නට යන්න ඕනෑ වෙන්වේ කියල අපිට නිකං ඒ හරියට ඇතුල් වෙනකොටම ඇඟට යම්කිසි හැඟීමක් - කාවැදීමක් තියෙනවා. ඒවගේ මේ ඉස්සරවෙලා පහළ උනාපු ප්‍රසාද රූපයක් මත විඤ්ඤාණයක් පහළ වෙනකොට ආයේ ඒ විඤ්ඤාණයට වෛතසික ධර්මයන්ට වෙන හැඩයක් ගන්න වෙන විදියකට ක්‍රියා කරන්න එහෙම බෑ. හැම වෙලාවේම ඒ ප්‍රසාදයට අනුකූලව ඉන්න සිද්ධ වෙනවා. ආන්න ඒ වගේ ඒ ප්‍රසාදයට අනුකූල වීමට තිබෙන්නාවූ ගතිය ‘ඉන්ද්‍රිය’ ගතියයි. ඒක අමුතුව විදියේ අතියයි සියුම් - ඉතාම සියුම් වූ - අර නාමයන්ට බලපවත්වන එක්තරා ගති විශේෂයක් - එක්තරා බලපවත්වන governing ධර්ම විශේෂයක් ඒ තියෙන්නේ - ඒක එකක්.

ඊළඟට තියෙනවා ‘සහජාත ඉන්ද්‍රිය’ කියන එක. ඒක වැටහෙනවා කියල මම හිතනවා. අපි ඒ ගැන තව ටිකක් කලා කරනවා ඉස්සරහට අනිත් එක තමයි මේ නාම ධර්ම. රූප ධර්ම පිළිබඳව කලා කරනම ඔය රූප ධර්ම වල තිබෙනවා ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියල රූපයක්. ඒක බොහොම සියුම් වෙච්ච - සියුම් රූප ස්වභාවයක්. ඒ ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියල කියන රූපය තනියෙන් පහළ වෙන්වේ නෑ. ඒක රූප මණ්ඩියකට - කලාපයකට තමයි පහළ වෙන්වේ. රූප සමූහයක සාමාජිකයෙක් වෙලා තමයි ජීවිත ඉන්ද්‍රිය පහළ වෙන්වේ. එතකොට මේ ජීවිත ඉන්ද්‍රිය රූප කලාපයක - උදාහරණයක් හැටියට අපි මෙහෙම හිතමු - මේ වක්ඛු ප්‍රසාදය කියල තියෙනවනේ - වක්ඛු ප්‍රසාදය කියන කොට ඒක තනියම හිටින්නේ නෑ. එතැන් තියෙනවා රූප 10 ක්. ඒකට කියනවා වක්ඛු දසකය කියල. වක්ඛු දසකයේ - ඒ රූප කලාපයේ තිබෙනවා රූප 10 ක් - පඨවි රූපය - ආපෝ රූපය - තේපෝ රූපය - වායෝ රූපය - වර්ණ රූපය - ගන්ධ රූපය - රස රූපය - ඕජා රූපය - ජීවිත රූපය - වක්ඛු ප්‍රසාද රූපය - දැන් ඔය

පොකුර - ඔය රූප 10 - ඔය රූප මිටිය එකටයි ගොඩනැගෙන්නේ එකටයි පහළ වෙන්නේ. ඔය රූප 10 යේ එක රූපයක් තිබෙනවා ජීවිත ඉන්ද්‍රිය රූපය කියල. ඒ ජීවිත ඉන්ද්‍රිය රූපය මහා අමුතුව එකක්. ජේන්නත් නෑ - නැත්තෙන් නෑ. ඒ ජීවිත ඉන්ද්‍රිය රූප ගතිය ඒකෙ කැවිලා - කාවැදිලා අනිත් රූප 9යම පණ ගස්වගෙන අනිත් රූප 9 යටම හැඩ දිගෙන අනිත් රූප 9 යම පවත්වාගෙන යන්න පුළුවන් ගතියක් - ඒ රූපය පාලනය කරන ගතියක් රූපයේ තියෙනවා. ආන්න ඒකට කියනවා 'රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය' කියල.

- එතකොට සහජාත ඉන්ද්‍රිය හැටියට නාම ධර්මික වැඩ කරනවා වෙනම.
- පුරේජාත ඉන්ද්‍රිය හැටියට රූපයක් නාමයන්ට ප්‍රත්‍යය වෙනවා
- රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය ගත්තට පස්සේ තනිකර රූපම රූපයන්ට ප්‍රත්‍යය වෙනවා.

දැන් මෙතන තියෙනවා ඔය විදියට ආකාර තුනක්. ඊළඟට තව එකක් අපි තේරුම් ගන්නට ඕනෑ. ඒ තමයි මේ 'සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය' ගැන කතා කරනකොට ඒකෙ තිබෙනවා විශේෂ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම ටිකක් මතක් තියා ගන්න. දැන් අර ඉස්සරවෙලා මම කිව්වනේ 22 list එකක්. ඔය 22 list ඒකෙන් - ඒ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 22 න් ඇත්තටම ගත්තයින් පස්සේ මූලික වැඩේ කරන්නේ එහෙම නැත්නම් ඒ ඉන්ද්‍රිය කටයුත්ත කරන්නේ ධර්ම 8 යි. ඒ ධර්ම 8 තමයි 'ජීවිත ඉන්ද්‍රිය' - 'සිත' 'වේදනාව' කියන වෛතසිකය - 'ශ්‍රද්ධාව' කියන වෛතසිකය - 'චීර්ය' වෛතසිකය - 'සති' වෛතසිකය - 'ඒකාග්‍රතා' වෛතසිකය - 'ප්‍රඥා' වෛතසිකය.

දැන් මෙතන තිබෙනවා සිතයි මේ කියන්නාවූ වෛතසික ධර්ම 7 යි ගොඩක් තියෙනවා. විත්තයයි - ජීවිත ඉන්ද්‍රිය - වේදනාව - ශ්‍රද්ධාව - චීර්ය - සති - ඒකාග්‍රතා - ප්‍රඥා - මේ ධර්මතා 8 රූප නෙමෙයි. මේවා නාම - තවත් එකක් මේ වෙලාවේ මතක් කරගන්න ඕනෑ - කියන්ට ඕනෑ - ඉස්සරවෙලා මම කිව්වනේ ජීවිත ඉන්ද්‍රිය රූපයට සම්බන්ධයි කියල. ඇත්තටම රූප වලත් තියෙනවා ජීවිත ඉන්ද්‍රියක් - 'ජීවිත ඉන්ද්‍රිය රූපය' කියල. නාම වලත් තිබෙනවා 'නාම ජීවිත ඉන්ද්‍රිය ස්වභාවයක්'. අර තියෙන්නේ එස්ස වේදනා සංඥා චේතනා ඒකාග්‍රතා ජීවිත ඉන්ද්‍රිය මනසිකාර කියල. ඒකෙ එක නාමයක් තියෙනවා - වෛතසිකයක් තියෙනවා ජීවිත ඉන්ද්‍රිය ගතිය තියෙන. දැන් මේ කියපු ටික ඇවිල්ල රූප නෙමෙයි. මොනවාද රූප නොවන්නේ? ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියන එක වෛතසිකයක් - අර රූපයේ එත එක නෙමෙයි. ඊළඟට සිත - ඊළඟට වේදනාව; වෛතසිකයක් - ශ්‍රද්ධාව; වෛතසිකයක් - චීර්ය; වෛතසිකයක් - සතිය; වෛතසිකයක් - ඒකාග්‍රතාවය; ඔය සමාධි වෛතසිකය - ප්‍රඥාව; වෛතසිකයක් - මේ ධර්ම ටික තමයි ඔය ඉන්ද්‍රිය හැකියාව - යම්කිසි දෙයක් govern කරන්නපුළුවන් - පාලනය කරන්න පුළුවන් - අනිත් එහෙකට බලපෑමක් කරන්න පුළුවන් ගතිය 'ඉන්ද්‍රිය' වශයෙන් හැකියාව තිබෙන ධර්ම ටික. අනිත් ඒවා ඔය තිබුනාට ඒ හැකියාව නෑ.

පයව් ධාතුව එහෙම ඉන්ද්‍රිය ගතිය හැටියට වැඩ කරන්නේ නෑ. ආපෝ තේජෝ වායෝ නෑ. වර්ණය එහෙම නෑ - නමුත් ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියන රූපය නම් රූප සම්බන්ධයෙන් තියෙනවා. දැන් ඔන්න ඔය විදියට 'සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය' ධර්මයෝ හැටියට ගන්න ගන්නේ එතකොට 8 දෙනයි.

අනිත් එක තමයි - අයි එහෙම ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය හැටියට සලකන්නේ? ඒකත් අපි තේරුම් ගත්තට ඕනෑ - මිට කලින් කියල තිබෙනවා. ඇයි අනිත් ඒවා නොසලකන්නේ? ඇත්තටම ප්‍රත්‍යයක් හැටියට සලකන්නේ මේවට එහෙම නැත්නම් 'ඉන්ද්‍රිය' 'ප්‍රත්‍යයක්' හැටියට සලකන්නේ එක්තරා කරුණක් හින්දයි. දැන් යම්කිසි ධර්මයකට තවත් එකක් උපද්වන්ට පුළුවන් හැකියාව තියෙනවානම් ඒ කියන්නේ අර **generating force** එක තියෙනවානම් - ජනක ශක්තිය තිබෙනවානම් - එහෙම නැත්නම් උපන්තාවු දේකට උදව් කරන්නට - උපකාර කරන්නට - පිහිට වෙන්ට පුළුවන් අර **supportive ability** එක තියෙනවා නම් - උපස්තම්භක ගතිය තියෙනවා නම් - ඒවාගේම ඒ උපන්තාවු දේවල් පරිපාලනය කරන්න පුළුවන්නම් අනුපාලනය කරන්න පුළුවන් **governing force** එක තියෙනවානම් - එහෙම දෙයක් තිබුණොත් විතරයි ප්‍රත්‍යයක් හැටියට ගණන් ගන්නේ. ජීවිත ඉන්ද්‍රිය - විත්ත වේදනා ආදී මේ කියපු මේ ධර්ම 8 ඕක තියෙනවා. අනිත් ඒවාට වඩා මේකේ තියෙනවා බල ගන්වන ගතියක් - ඒකනිසා මේවා 'ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය' ධර්ම හැටියට ඔය නාම ධර්ම කාණ්ඩය සලකනවා. දැන් එතකොට අපි කිව්වා 'ඉන්ද්‍රිය' කියන්නේ මොකක්ද - 'ප්‍රත්‍යය' කියන්නේ මොකක්ද - ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ආකාර 3 කට කථා කරනවා - 'සහජාත' - 'පුරේජාත' - 'රූප ජීවිත ඉන්ද්‍රිය' කියල. ඒ කරුණු ටික කිව්වා.

ඊළඟට තව පැත්තක් අපි මතක තියා ගත්තට ඕනෑ. සමහර ධර්ම වලට තිබෙනවා ඉන්ද්‍රිය වීමේ ගුණ ස්වභාවය - සමහර ඒවාට තිබෙනවා ඒ ඉන්ද්‍රිය වීමේ ගුණයන්ට අවනත වීමේ ස්වභාවය. දැන් රටක පාලකයෙක් ගත්තම ඒ පාලකයාට තියෙන්නේ නීති රෙගුලාසි දාල තමන්ට ඕනෑ විදියට තමන් සිතූහි විදියට අනිත් අය ගලපන එක - පාලනට කරන එක. ඒ හැකියාව තිබෙන එක්කෙනා 'ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ස්වභාවය' තිබෙන කෙනා. එතකොට **governing force** එක **governing ability** එක ඒක තියෙන්නේ එක තැනකනේ - එතකොට ඒ පාලනයට යටත් වෙන කොටසක් ඉන්නවනේ - එතකොට දෙගොල්ලක්නේ - අපි දළදා මාළිගාවට ගියැත් පස්සේ ඒකේ තිබෙන්නාවු යම්කිසි ස්වභාවයක් තිබෙනවා පාලනය කරන - කටයුතු කරන නීති රෙගුලාසි සමූහයක් තිබෙනවා. ඒවාගේම ඒවා එහෙම එතන තියෙනවා - එතෙන්නට යනකොට ඒ නීති කියන්නේ එක්තරා දෙයක් - එක්තරා ගතියක් - එක්තරා ස්වභාවයක් - ඒවාට අනිත් අය යටත් වෙනවා. එතකොට නීතියක් වෙනම තියෙනවා - යම්කිසි කරගෙන ආපු වැඩ මාලාවක් තියෙනවා - ඒකට යටත්වෙන කොටසක් ඉන්නවා. යන හැම එක්කෙනාම ඒකට යටත් වෙනවා. ඔය වගේ මේ 'සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය' ගත්තම ඒ සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය වගේම ඒ ප්‍රත්‍යයයෙන් ඒ බලපෑම ලබන්නාවු තව ධර්ම සමූහයක් ඒකේ තියෙනවා. ඒකට කියනවා ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයයේ 'ප්‍රත්‍යය උප්පන්න ධර්ම' කියල. ඒ කියන්නේ යමක් යම්කිසි තැනකින් **govern** කරනවානම් - පාලනය කරනවානම් ඒ පාලනය කරන්නේ ඒ පාලනය කරන හැකියාව තිබෙන හින්ද - ඉන්ද්‍රිය ස්වභාවය තිබෙන හින්ද - ඒකට යටත් වෙන්න දෙයක් තිබෙනවාද ඒකට කියනවා 'ප්‍රත්‍යය උප්පන්නය' කියල.

සිත් තියෙනවා 89 ක් ඒ සිත් 89 ත් ඊළඟට ඒකට අනුයාතව අවස්ථානුකූලව වැඩ කරන්නාවු චේතසික ධර්ම තියෙනවා 52 ක්. ඒ 52 යි - ඊළඟට තියෙනවා සිත නිසා උපදින්නාවු විත්තජ රූප කොටසක් තිබෙනවා - ඊළඟට තිබෙනවා ප්‍රතිසන්ධි අවස්ථාවේදී කර්මය බල ගන්වලා පහළ වෙන්නාවු කර්මජ රූප. දැන් මම කිව්වා මෙතන සිත් 89 - චේතසික ධර්ම 52 - විත්තජ රූප ධර්ම ටිකයි - ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ටිකයි - මෙන්න මේ ටික ගණන් ගැනෙනවා අර

ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන්ගේ බලය වද්දා ගන්න ඒවාට යටත්වෙලා වැඩ කරන - ක්‍රියාත්මක වෙන - පහළ වෙන -තිබෙන්නාවූ ධර්මයෝ හැටියට. ඒවාට කියනවා ‘ප්‍රත්‍යය උප්පන්න ධර්ම’ කියල. සිත් 89 - වෛතසික ධර්ම 52 - විත්තජ රූප සහ ප්‍රතිසන්ධි අවස්ථාවේ පහළ වෙන්නාවූ කර්මජ රූප ටිකයි - එතකොට මේ තමයි ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයයේ ‘සහජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය’ හැටියට කලාකරපු තැන්.

ඊළඟට ‘පුරේජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය’ වෙන ඒ රූපයයි නාමයයි ගත්තට පස්සේ වක්ඛු ප්‍රසාදය ආධාර කරගෙන තමයි වක්ඛු විඤ්ඤාණය පහළ වෙන්නේ. වක්ඛු විඤ්ඤාණය පහළ වෙනකොට විඤ්ඤාණයයි වෛතසික ධර්ම 7 කුත් පහළ වෙනවා - එතකොට ‘පුරේජාත ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ශක්තිය’ තියෙන්නේ මේ කියන්නාවූ වක්ඛු ප්‍රසාදයට - සෝත ප්‍රසාදයට - සාණ - ජීවිතා - කාය ප්‍රසාද වලට. ඒ රූපයන්ගේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ස්වභාවය ලබාගෙන ප්‍රත්‍යය උප්පන්න හැටියට ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ මොනවාද? අර ප්‍රසාද වල පහළ වෙන වක්ඛු විඤ්ඤාණ ආදී විඤ්ඤාණ ධර්ම 5 සහ ඒ අතර පහළ වෙන්නාවූ වෛතසික ධර්ම 7. ඇත්තටම බලනකොට කුසල ධර්මයන් හැටියට අකුසල ධර්මයන් හැටියට 10 ක් පහළ වෙනවා. නමුත් ඒ ධර්ම ටික තමයි ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්ම හැටියට කලා කරන්නේ. එතොකට ප්‍රත්‍යය උප්පන්න ධර්ම ටිකක් තියෙනවා.

දැන් මේක නිස්කලංකව හොඳට වාඩි වෙලා ඉස්සරවෙලාම අපි හිතමු ඕක භාවනාවක් හැටියට මෙනෙහි කරනවා නම් ඔය ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන්ගේ භාවනාවක් හැටියට මෙනෙහි කරනවා නම් ඉස්සරවෙලාම අපේ හිතට අවධානය - සිහිය යොදල මේ හිත තුල නැත්නම් මේ මා තුල සිත් සමුහයක් තිබෙනවා - වෛතසික ධර්ම සමුහයක් තිබෙනවා - කර්මජ විත්තජ සෘතුජ ආහාරජ කියල රූප ධර්ම සමුහයක් තිබෙනවා - එතකොට මෙව්වරනේ තියෙන්නේ. නිර්වාණය මෙනෙත්ට ගැනෙන්නේ නෑනේ. එතකොට සිත් මණ්ඩලයක් තිබෙනවා - සමුහයක් තියෙනවා වෛතසික තිබෙනවා රූප තිබෙනවා. මෙතන මේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්මය හැටියට කලා කරනකොට ‘මගේ ‘හිත’ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ගතිය තිබෙන්නාවූ ධර්මයක්. ඊළඟට මේ හිතේ පහළ වෙන්නාවූ වෛතසික ධර්මයක් තිබෙනවා ‘ජීවිත ඉන්ද්‍රිය’ කියල - ඒක ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය හැකියාවක් තිබෙන්නාවූ ධර්මයක්. ඊළඟට තියෙනවා ‘වීර්ය’ කියල ධර්මයක්. මේ වීර්ය ධර්මයත් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය තිබෙන්නාවූ ධර්මයක් - ‘වේදනාව’ කියන්නාවූ ධර්මය ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්මයක්. ඊළඟට ‘ශ්‍රද්ධාව’ කියල මගේ හිතේ තිබෙනවා ධර්මයක් ඒකත් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය හැකියාව තිබෙන්නාවූ ධර්මයක්. ‘සති’ ධර්මයත් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ශක්තිය තිබෙන්නාවූ ධර්මයක්. ‘ඒකග්‍රතා’ යනුවෙන් සමාධි ගතිය තිබෙන්නාවූ ධර්මයක් තිබෙනවා එකත් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ශක්තිය තියෙන එකක් - ‘ප්‍රඥාව’ තිබෙනවා ඒ ඒකත් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ශක්තිය තිබෙන්නාවූ එකක්. මෙන්න මේ ධර්ම 8 මේ මා තුල තිබෙනවා. එතකොට මේ ධර්ම 8 විතරක් නෙමෙයි මේ මා තුල තියෙන්නේ. තව තිබෙනවා වෛතසික ධර්ම තිබෙනවා එනම් ලෝභ - දෝස - මෝහ - අලෝභ - අදෝස - අමෝහ - කාය පස්සද්ධි - චිත්ත පස්සද්ධි ආදී වශයෙන් තව තියෙනවනේ සමුහයක් - තව අකුසල වශයෙන් ගත්තට පස්සේ ඉස්සා මච්ඡරිය කුක්කුච්ච - ඔය වගේ සමුහයක් තිබෙනවනේ. මේ එකකටවත් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය හැකියාව නෑ. ඒකනිසා මේ ධර්ම 8 මා තුල පහළ වෙනකොට ඒ ඒ අවස්ථාවලදී මේවා ඉස්මතුවෙලා ඒවත් එක්ක පහළ වෙන අනිත් ධර්ම තමන්ගේ පැත්තට නමාගෙන ක්‍රියාත්මක කරනවා’ කියන බව අපි මනසිකාරය කරොත් ඒ ගැන හොඳට අවබෝධයක් අපිට ඇතිවෙනවා. ඔය භාවනාවක්

හැටියට ධර්ම ස්වභාවයක් තිබෙනවා ඒ ධර්ම අනිත් ඒවාට බලපාන හැටි ප්‍රත්‍යය උප්පන්න ස්වභාවයෙන් ප්‍රත්‍යය ධර්ම ස්වභාවයෙන් තේරුම් ගන්නට තමාට හිත යෙදුවයිත් පස්සේ දැනෙන්ට පුළුවන් විදිය ඔය කිව්වේ.

දැන් මෙතැන මම කිව්වා කරුණු තුනක්. එකක් තමයි ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කියන්නේ මොකක්ද කියල කිව්වා. ඊට පස්සේ ඒ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කියන එක තුන් ආකාරයකට බෙදනවයි කියල කිව්වා - ‘සහජාත’ ‘පුරේජාත’ ‘රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය’ කියල - ඊළඟට ඒ තුනේ තිබෙන්නාවූ වෙනස කියල දන්නා - බලපාන විදිය. ඊළඟට නාම ධර්මයේ ඉන්ද්‍රිය වශයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙන තාලේ සහ රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය විතරක් රූපයන්ට ප්‍රත්‍යය වෙනවා කියල කිව්වා. ඊළඟ ධර්ම 8ක් විශේෂයෙන් තියෙනවයි කියල කිව්වා. ඒ ටික තමයි මේ වෙලාවේ මම මේ පින්වතුන්ට මේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ස්වභාවය යටතේ මතක් කරලා දෙන්නාවූ ධර්ම සමූහය. එතකොට අපි ප්‍රශ්න උත්තර සාකච්ඡා කරන අවස්ථාවේදී ඉස්සරහට තව කලා කරමු. තව එකක් මතක තියා ගත යුතුයි. ඇත්ත වශයෙන්ම සුත්‍රදේශනාවල් වල කියවෙන්නාවූ ධර්ම තමයි තවත් සියුම් විදියට මේකේ විස්තර විභාග කරන්නේ - වෙනම එකකුත් නෙමෙයි. සුත්‍ර විභාග වලට ගියාන් පස්සේ අපිට හම්බවෙනවා - සම්පූර්ණ සියල්ලක්ම තිබෙනවා ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 22 ක්. ඒ 22 මේ අහි ධර්මය හැටියට විස්තර කරන තැන - එතනත් තියනවා නමුත් මේ ඉන්ද්‍රිය හැකියාව තිබෙන්නාවූ ධර්ම හැටියට ඒ 22 න් තෝරා ගන්නවා 8 ක්. යම් කිසි විදියකින් කෙනෙකුට ප්‍රශ්නයක් උනොත් එහෙම ඇයි එහෙම වෙන්නේ කියල ඒකත් අපි පස්සේ සාකච්ඡා කරමු. මේ වෙලාවේදී මම මේ පින්වතුන්ට මෙමත්‍රියෙන් ආශීර්වාද කරනවා - මේක ගැඹුරු සාකච්ඡාවක් - තව එකක් තිබෙනවා ඉදිරියේදී අපිට විස්සජ්ජනා වාරය කියල සාකච්ඡා වාරයක් නැවත යන්න සිද්ධ වෙනවා මේක අවසන් උනාට පස්සේ. ඒ කියන්නේ ප්‍රත්‍යය ධර්ම 24 ම කලා කරලා - දැන් මේ අද කලා කරන්නේ 16 වෙනි කාරණය. තව කීපයක් ඉස්සරහට තිබෙනවා. සමහර ඒවා කෙටියි සමහර ඒවා දිගයි. ඉතින් ඒ 24 ම කලා කරලා ඉවර උනාට පස්සේ අපිට තියෙනවා තව වැඩ කටයුත්තක් විශේෂයෙන්ම මේ කියපු ටික ආපහු ආපස්සට යන්න සිද්ධ වෙනවා. ආපස්සට ගිහිල්ල විස්සජ්ජනාව තේරුම් ගන්නට ඕනෑ. ඒ අවස්ථාවේදීත් මේ පින්වතුන්ට තව ටිකක් ගැඹුරින් මේක වැටහේවි තේරේවි අවබෝධ වේවි. ඒකනිසා මේ වෙලාවේදී සන්තෝස වෙන්ට සැමදෙනාටම මේ උතුම් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය මේ විදියට වටහාගෙන අනිත් ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන්ද ඒකට ගලපා බලාගෙන ඒවාගේම මේවාගේ තිබෙන්නාවූ ධර්ම ස්වභාව ධර්මස්වභාව හැටියට දැනගෙන ඒවාට කිසිම ඇලීමක් බැඳීමක් ආසාවක් තණ්හාවක් නොකර ඒවාගෙන් විනිර්මුක්ත වූ සිතක් හදාගෙන සැමදෙනාටම පාරමී පුරාගෙන නිවනින් සැනසෙන්නට ලැබේවා කියල මම මෙමත්‍රියෙන් ආශීර්වාද කරනවා. ප්‍රාර්ථනා කරනවා. සැමදෙනාටම තෙරුවන් සරණයි!

සාධු! සාධු! සාධු!

ප්‍රශ්නය - ස්වාමීන්වහන්ස ඔබ වහන්සේ දේශනාවේ අවසානයට කියපු කොටසත් සම්බන්ධ කරලා මම යමක් අසා දැනගැනීමට කැමතියි ස්වාමීන් වහන්ස. ස්වාමීන්වහන්ස දැන් මේ ඔබ වහන්සේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්මය ගැන කියන කොට අපිට කිව්වා ඉන්ද්‍රියෝ ආකාර 22 කකට තිබෙන බව. ඉන් අනතුරුව ඔබ වහන්සේ ඒ නාම ධර්ම හැටියට 8 ක් තමයි මෙතෙන්දි ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ කියන කාරණාව මතක් කරා. ස්වාමීන්වහන්ස මේ 22 න් ඉන්ද්‍රියෝ 5ක්ම රූප ඉන්ද්‍රිය හැටියට ජේතන තියෙනවා - වක්ඛු ඉන්ද්‍රිය සෝත ඉන්ද්‍රිය සාණ ඉන්ද්‍රිය ජීවිත ඉන්ද්‍රිය සහ කාය ඉන්ද්‍රිය කියල. ඒවගේම එතනින් දෙකක් ස්ත්‍රී ඉන්ද්‍රිය පුරුෂ ඉන්ද්‍රිය ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්ම නොවෙන ධර්ම හැටියටත් දැකල තියෙනවා. එතකොට ඉතුරු ධර්ම 15 තමයි නාම ඉන්ද්‍රිය ධර්ම හැටියට ඒ list එක තුල තියෙන්නේ ස්වාමීන්වහන්ස. එතකොට ඔබ වහන්සේ අපිට පැහැදිලි කරා වූ ඒ 8 ඒ මැද තිබෙන 15 වට මට map කරගන්න පුළුවන් උනා මනේන්ද්‍රිය විත්තයටත් - ජීවිත ඉන්ද්‍රිය ජීවිත ඉන්ද්‍රියටත් - සුඛ ඉන්ද්‍රිය දුඛ ඉන්ද්‍රිය සෝමනස්ස ඉන්ද්‍රිය උපක්ඛා ඉන්ද්‍රිය ආදිය වේදනාවටත් - ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රිය ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රියටත් - චීර්ය ඉන්ද්‍රිය චීර්ය ඉන්ද්‍රියටත් - සති ඉන්ද්‍රිය සති ඉන්ද්‍රියටත් - ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රියටත් - ඒකාග්‍රතාවය සමාධි ඉන්ද්‍රියටත් මෙහෙම මම කරගත්ත ස්වාමීන් වහන්ස අර අනිත් තුන් දන්නේ නැති හින්දා මට ඒ ගැන ඔබවහන්සේගේ උපදේශයක් ලබා ගන්න කැමතියි. අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රිය කියන එකත් අඤ්ඤන්ද්‍රිය කියන එකත් අඤ්ඤාතාවන්ද්‍රිය කියන එකත්. ස්වාමීන්වහන්ස ඒවා ඒකග්‍රතා පැත්තට වැටෙන දේවල්ද? පොඩ්ඩක් එතැන පැහැදිලි කරගන්න පුළුවන් නම් ස්වාමීන්වහන්ස ප්‍රයෝජනවත් කියල හිතන. තෙරුවන් සරණයි!

පිළිතුර - හොඳයි දැන් අපේ ලලිත් මහත්මයා හසුරුවන සහ ඒවගේම ඒ පුරුදු කරන විදියට දැන් ලලිත් මහත්මයාට පුළුවන් කම ලැබුනා ඒවා කොටස් කරගන්ට - වර්ගකරගන්ට. අපි මහත්තයා අහපු ප්‍රශ්නයත් උදව් කරගෙන උපකාර කරගෙන අපි අනිත් ශ්‍රාවක පිරිස ගැනත් බලල අපි මේක නැවත මෙන්න මේ විදියට සලකා ගත්තොත් හොඳයි කියල මම හිතනවා.

දැන් මම කිව්වා ඉන්ද්‍රිය ධර්ම සම්පූර්ණ විස්තර වශයෙන් ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 22 ක් තියනවයි කියල. ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 22 ක් - පටලවාගන්න හොඳ නෑ ඉන්ද්‍රිය ඉන්ද්‍රිය කියන එක - හැමතැනම කලා වෙනවා දැන් මොන ඉන්ද්‍රියද කියල තේරුම් ගන්නත් බැරි වෙනවා. හැම එහෙකටම ඉන්ද්‍රිය කියනවා සහජාත ඉන්ද්‍රිය කියනවා පුරේජාත ඉන්ද්‍රිය කියනවා - ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියනවා මේ මොනවාද කියල. මෙහෙමයි තේරුම් ගන්ට ඕනෑ.

විස්තර වශයෙන් ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 22 ක් තියෙනවා. මේ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 22 මේ ඇදල විස්තර විදියට තියෙන ඒවා. මේ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම වල සමහර ඒවා ඉන්ද්‍රිය නමින් තිබුනට ඒකට අනිත් එකක් බලපවාත්වාගන්ට එහෙම හැකියාව එක්තරා විදියකට තිබුනට නිකං නාමිකව තිබුනට ප්‍රත්‍යය කලාවට ගන්නකොට ඒකෙ වැඩ හැකියාවක් නෑ. ඒකනිසා ඔය ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 22 න්

ප්‍රත්‍යය ධර්ම හැකියාව නැතිනිසා අපි ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 2කක් අයිත් කරනවා. ඉන්ද්‍රිය නමින් තමයි තියෙන්නේ - ඒක වෙන විදියකට කලා කරනවා - හැබැයි ප්‍රත්‍යය කලාවට - දැන් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයෙන් මේ කලා කරන්නේ. ඒකනිසා මේ ප්‍රත්‍යය සම්බන්ධයෙන් ඒක ප්‍රයෝජනයට ගන්න එක්තරා විදියක අසරණ කමක් - නොහැකියාවක් තිබෙන නිසා අපි ඒ දෙක අයිත් කරනවා. ඒ තමයි ඉන්ද්‍රිය ධර්ම 22 න් ස්ත්‍රී ඉන්ද්‍රිය සහ පුරුෂ ඉන්ද්‍රිය කියන ධර්ම දෙක. හැබැයි ඕක රූප ගොඩ තියෙන්නේ. දැන් එතකොට බලන්න මේ කියාගෙන ගියපුවගේ ඉන්ද්‍රිය නමින් කියවෙන්නා වූ ධර්ම තිබුණා රූප වශයෙන් 7ක්. නාම ධර්ම වශයෙන් 5 ක් තිබුණා. බලන්ට වක්බු ඉන්ද්‍රිය කියන්නේ රූපයක් - සෝත ඉන්ද්‍රිය රූපයක් - සාණ ඉන්ද්‍රිය රූපයක් - ජීවිතා ඉන්ද්‍රිය රූපයක් - කාය ඉන්ද්‍රිය රූපයක් - ඉත්ථිත්තිය රූපයක් - පුරුෂ ඉන්ද්‍රිය රූපයක්. දැන් මේවා මේ රූප සම්බන්ධයෙන් තියෙන්නේ. මේ රූප සම්බන්ධ තිබිවිට ඒවගෙන් දෙකක් අයිත් කරා. ඉත්ථිත්තිය - පුරුෂ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය කලාවට යන්න බෑ. ඒකනිසා අනිත් 5 විතරක් බේර ගත්ත. හැබැයි ඒවත් රූප - ඒකනිසා ඒවා සම්පූර්ණම රූප මණ්ඩියටම අයිත් කරනවා. තව කියල ඉතිරිද? 15 ක් ඉතිරියි. ඒ 15 න්

- ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියන එක ඇවිල්ල වෛතසික ධර්මයක්. ඔන්න ඒක එකක් හැටියට ගණන් ගන්නවා.
- මනින්ද්‍රිය කියල කියන්නේ ඇත්ත වශයෙන්ම හිතනේ.
- ඊළඟට තියෙන්නේ වේදනාව - වේදනාවට ගන්නවා 5ක් - සුඛ ඉන්ද්‍රිය, දුඛ ඉන්ද්‍රිය, සෝමනස්ස ඉන්ද්‍රිය, දෝමනස්ස ඉන්ද්‍රිය, උපේක්ඛා ඉන්ද්‍රිය. ඔය 5 හැම ගන්නේ මොකටද 'වේදනාවට'.

දැන් එතකොට 'ජීවිත ඉන්ද්‍රිය' කියල එකක් තියෙනවා - 'මනේන්ද්‍රිය' කියන්නේ 'හිත' - වේදනාව යටතේ ගන්නවා 5හක්. ඊට පස්සේ තියෙනවා

- ශ්‍රද්ධාව එක ඉන්ද්‍රියක් -වෛතසිකයක්
- වීර්ය තව ඉන්ද්‍රියක්
- සතිය තව ඉන්ද්‍රියක්
- සමාධිය තව ඉන්ද්‍රියක්
- ප්‍රඥාව යටතේ ගන්නවා 4 ක්. ඒ තමයි පඤ්ඤිත්තියයි අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමිති ඉන්ද්‍රියයි අඤ්ඤිත්තියයි අඤ්ඤාතාවිත්තියයි කියන හතරම ඇවිල්ල මේ 'ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය' යටතේ තමයි කලා කරන්නේ.

දැන් මේකේ ඔක්කොම ගත්තයින් පස්සේ කියක් වෙනවද? දැන් මේ ජීවිත ඉන්ද්‍රිය විත්ත වේදනා ශ්‍රද්ධා වීර්ය සති ඒකග්‍රතා ප්‍රඥා කියන මේ 7 ට අර ටික බස්සපු තලේ. ඒ ටික කොටු කරපු තලේ. ඒකනිසා පඤ්ඤිත්තිය කියන එකයි අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමිති ඉන්ද්‍රිය කියන එකයි අඤ්ඤිත්තිය කියන එකයි අඤ්ඤාතාවිත්තිය කියන එකයි මේ ඔක්කොම ටික ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය යටතේ ගැනෙන්නේ. මම හිතනවා මේක වැටහෙන්න ඇතියි කියල තවත් කෙනෙකුට ප්‍රශ්නයක් තියෙනවානම් අහන්න පුළුවන්. තෙරුවන් සරණයි!

ප්‍රශ්නය - අවසරයි ස්වාමීන්වහන්ස ඔබවහන්සේ දේශනා කරපු අවසාන ඉන්ද්‍රිය තුන ආර්ය ශ්‍රාවකයන්ගේ විතරක්ද තිබෙන්නේ නැත්නම් අනිත් හැම කෙනාටමත් තියෙනවද කියල පොඩ්ඩක් දන ගන්න කැමතියි.

පිළිතුර - ඒක ආර්ය ශ්‍රාවක අවස්ථාවේ විතරයි තියෙන්නේ. ඇත්ත වශයෙන්ම ඒක පාවිච්චි කරන්නෙන් අර මාර්ග සහ ඵල යන 8 අවස්ථාවේ විතරයි. ඒකනිසා ආර්ය භාවයත් එක්ක තියෙන හින්ද තමයි ඒක උසස් තත්වයකට දාල කලා කරන්නේ - අනිත් ඒවා පඤ්ඤිත්දිය හැටියට මෙහා පැත්තේ ඒවා දියුණු කරන ඒවා. තෙරුවන් සරණයි!

ප්‍රශ්නය - තෙරුවන් සරණයි! ස්වාමීන්වහන්ස එතෙන්දි අර නොදන්නා දේ දැනගත්තා කියන අර්ථයෙන් අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතිත්දිය කියන එක සෝතාපත්ති මාර්ගයෙන් ඵලයෙන් කියල තේරෙනවා එතකොට ස්වාමීන්වහන්ස ඒ මාර්ග ඵල කියන සිත් දෙකේම යෙදෙන ප්‍රඥාවමද මේ විදියට ඉන්ද්‍රියක් හැටියට ප්‍රකාශ කරන්නේ කියල පොඩ්ඩක් පැහැදිලි කරලා දෙන්න ස්වාමීන්වහන්ස. තෙරුවන් සරණයි!

පිළිතුර - හොඳයි - ඇත්ත වශයෙන්ම නිවන් අරමුණු කරන අවස්ථාවේදී නිවනට හැරිලා ඉස්සරවෙලාම වැඩ කරන්නාවූ හිත තමයි සෝවාන් මාර්ග සිත. එතකොට සෝවාන් වෙත අවස්ථාව වෙනකොට ඒ හිත කවදාකවත්ම නිවන් දැකල නෑ. නිවන් කියන ධර්මය - ඒ ශාන්ත ධර්මය -නිදහස් වෙච්ච ධර්මය - සුක්ෂම වූ ධර්මය කවදාකවත්ම මීට කලින් ස්පර්ශ කරලා නෑ. ඒකනිසා කියනවා ඒක අනඤ්ඤාතයි - ඒ නිවන දැකපු නැති දෙයක්. ආත්ත ඒ අනඤ්ඤාත ධර්මය මම දැන් දකිනවා - දැක ගන්නවා කියල අඤ්ඤස්සාමී කිව්වා වගේ නොදැකපු දෙයක් දැකීමට පෙළගැසී යන්නාවූ ධර්මයේ ඉස්ඉස්සෙල්ලාම මුහුරත් අවස්ථාවට පත්වෙන නිසා මෙන්න මේ අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතිත්දිය කියන එක සෝවාන් මාර්ගයේ කලා කරනවා.

ඊළඟට අපි යමු දෙවෙනි එකට. යන්තන් හරි දැන් ඔන්න නිවන් දැක්ක අඤ්ඤිත්දිය - ඵලය - සකාදාගාමී මාර්ග ඵල - අනාගාමී මාර්ග ඵල ඊට පස්සේ තවත් ඉස්සරහට තියෙනවා හැබැයි දැනගත්ත දෙයක්. මේ අඤ්ඤිත්දිය - අනිත් එක තමයි අවසානයට කියන්නේ සර්වසම්පූර්ණව - දැන් සෝවාන් මාර්ගයෙන් ආරම්භ කරාවූ නොදැන ගත්තාවූ දෙයක් දැනගැනීමට හැරුනා - පත්උනා - ඒ දැන ගත්තාවූ අලුත් ධර්මයේ පරිපූර්ණව හොඳටම සහමුලින්ම දැනගෙන පරිපූර්ණ වෙච්ච තැන තමයි රහත් ඵලයේ පවතින්නාවූ ඒ හිත. ඊට මෙහා පැත්තේ තියෙන ටික තමයි අවස්ථා 7 ක් ගන්නවා අඤ්ඤිත්දිය හැටියට. ඒක නිසා ඔය නිවන් දැකීමට නිවන් අරමුණු කරලා වැඩ කරන අවස්ථාවේදී ප්‍රඥාව ක්‍රියාත්මක වෙන ආකාරයේ හැටියට තමයි ඔය නම් වැටිලා තියෙන්නේ. ඔය ටික ඇවිල්ල අසංඛත ධාතුව පැත්තට හැරිලා තියෙන ඒවානේ. ඔය අඤ්ඤිත්දිය එහෙම මෙහෙ සංඛාර සම්බන්ධයෙන් වැඩ කරන ඒවා නෙමෙයි. ඕවා කෙලින්ම නිවන් පැත්තට හැරිලා වැඩ කරන ප්‍රඥාවේ තිබෙන ආකාර විශේෂයකට ඕක තියෙන්නේ. හැබැයි ඊට මෙහා පැත්තේ සංස්කාර අනපත

ගහනවා මේ අපේ නුවණින් - විදර්ශනා ඥාන මණ්ඩලයේ - සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍ය - මොනවා බැලුවත් - දැන් ඔය විදර්ශනා කරනවා - විදර්ශනා කරනවා කියලා කරන හැම එහෙකම ඇදේට හරි කැඩිලා යන එහෙකට හරි වැටෙන එහෙකට හරි මතුවෙන එහෙකට හරි ඔය සංස්කාරයන්මනේ ඇද ඇද ගෝනියෙන් ලිහ ලිහා - ලිහ ලිහා බලන්නේ. ඊට වැඩ වැඩි දෙයක් නෑනේ. හැබැයි ඒ වැඩේටත් තියෙන එපාය හයිස හත්තිය තිබෙන්නාවූ ප්‍රඥා ස්වභාවයක් - ආනන් එතැනදී පඤ්ඤින්ද්‍රිය හැටියට වැඩ කරනවා ඔය සත්තිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්ම සමුදාය. සම්මර්ශන ඥානයේ ඉදලා දැන් ඔය විදර්ශනාවකට ගොඩවෙන අවස්ථාවේ ඉදලා සම්මර්ශන ඥානයෙන් පටන් ගන්නේ. ඔය සම්මර්ශන ඥානයෙන් පටන්ගෙන එතනින් ගිහිල්ල අපි ඉස්සෙල්ල කලාකරනේ ඔය උදයබ්බය - හංගය - හය - ආදීනව - නිබ්බිදාව - මුඤ්චිකුකමාසතා - පටිසන්ඛානුපස්සනා - සංඛාරූපෙක්ඛා - ඊළඟට අනුලෝම තැන දක්වා - ඒ අවස්ථාවේදීත් ‘ඉන්ද්‍රිය’ හැටියට වැඩි යන ධර්මයක් තියෙනවා ඒ පඤ්ඤින්ද්‍රිය. හැබැයි ඒකේ මුහුකුරා ගිය අවස්ථා තුනක කලාව තමයි ඔය අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමිතින්ද්‍රිය - අඤ්ඤින්ද්‍රිය - අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය කියන එකෙන් කියන්නේ. තෙරුවන් සරණයි!

තෙරුවන් සරණයි සවාමීන්වහන්ස එතෙන්දී අඤ්ඤින්ද්‍රිය කියන එක අවස්ථා 7 කදී යෙදෙනවා කියලා කිව්වා ස්වාමීන්වහන්ස ඒක පොඩ්ඩක් පැහැදිලි කරගන්න ඔන. ඇත්තටම මම හිතත් හිටියේ අර සකාදාගාමී අනාගාමී කියන තත්වයේදී යෙදෙනවයි කියනව වගේ. පොඩ්ඩක් ඒක පැහැදිලි කරලා දෙන්න ස්වාමීන්වහන්ස. තෙරුවන් සරණයි!

ස්වාමීන්වහන්සේ - ඒක දැන් බලන්ට ඔය මාර්ගයටත් අවශ්‍යයයි ඥානය ඵලයටත් අවශ්‍ය යයි ඥානය. මාර්ගයටයි ඵලයටයි දෙකටම අවශ්‍ය යයිනේ. එතකොට කවදාක්වත්ම මාර්ගයේදී ඥානය ක්‍රියාත්මක වෙලා ඵලයේදී ඥානය ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ නෑ කියලා එකක් නෑනේ. එතකොට සෝවාන් මාර්ග අවස්ථාවේදී අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමිතින්ද්‍රිය ක්‍රියාත්මක වෙනවා ඊට පස්සේ සෝවාන් ඵලය සකාදාගාමී මාර්ගය ඵලය අනාගාමී මාර්ගය ඵලය අර්හත් මාර්ගය කියන අවස්ථා තුනම එක්කාසු කරලා කලා කරන තැන තමයි ඔය ඒ ස්ථාන තුනේ ප්‍රභේදය කලාකරන තැන තමයි ඔය අඤ්ඤින්ද්‍රිය විස්තර කරන්නේ. ඊට පස්සේ රහත් ඵලයට පත්වෙච්ච අවස්ථාවේ කලා කරනකොට තමයි අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය ගැන කලා කරන්නේ. තෙරුවන් සරණයි!

බොහොම පින් තෙරුවන් සරණයි ස්වාමීන්වහන්ස.

ප්‍රශ්නය - ස්වාමීන්වහන්ස අපි අර අධිපති ප්‍රත්‍යය කලාකරන කොට අපි කලා කළා වන්ද විත්ත වීරිය විමංසා කියන හතරම ඒ ගණයට යෙදිලා තිබුනත් ඒකෙන් එකක් විතරයි ඉන්ද්‍රිය අධිපති කෘත්‍ය කරන්නේ කියලා. දැන් මෙතෙන්දීත් අපිට සහජාන ප්‍රත්‍යයයෙන් බලන කොට කොටස් 8 ක් මේ විදියට සඳහන් කරාට එතකොට එතෙන්දීත් අපිට සලකන්න වෙන්නේ ඒ

විදියටද ස්වාමීන්වහන්ස - ඒ කියන්නේ මේ අටෙන් එකක් ඒ ඒ අවස්ථාවේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙනවද එහෙම නැත්නම් දෙනකොට මේ අටම යෙදෙනකොට ඒ අටම ප්‍රත්‍යය වෙනවද කියන එක ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයයෙන් පොඩ්ඩක් පැහැදිලි කරලා දෙන්න ස්වාමීන්වහන්ස තෙරුවන් සරණයි!

පිළිතුර - දැන් ඔය ප්‍රත්‍යය කථාවේ එහෙම නම් කියල නෑ. හැබැයි ඉස්සරහදි විස්තරයක් කරන්න සිද්ධ වෙනවා - ඒක කරන්න සිද්ධ වෙන්නේ විස්සජ්ජනා වාරයේදී. හැබැයි ඉන්ද්‍රිය අනිත් ඒවා govern කරනකොට ඕකේ ප්‍රශ්නයක් එනවා. ප්‍රශ්නයක් එනවා කියල කියන්නේ දැන් අපි හිතමු - සරලව ගමු සෝත්ත විඤ්ඤාණය. සෝත්ත විඤ්ඤාණය ගත්තම එතන තිබෙනවා මන - හිත - විඤ්ඤාණය එකක්. ඊට පස්සේ තියෙනවා වේදනාව - එකක් . ඊට පස්සේ ඒවා අතහැරියොත් එහෙම අනිත් ඒවාට අනුයාත වෙනවා තමන්ගේ වැඩෙත් කරනවා. දැන් ජීවිත ඉන්ද්‍රිය කියන එක ඔය වෛතසික ධර්ම 7 යි සිතයි වේදනාවයි ගත්තම ඒකෙ තියෙන ජීවිතේන්ද්‍රිය එතැනදී කෑම බීම හැටියට එයා බලපවත්වනවා. එතකොට එයා තමයි එතන ඒ කෘත්‍යයේ leader. කාරණය දැනගැනීමේදී - අරමුණ දැන ගැනීමේදී ජීවිතඉන්ද්‍රියට එතැන මොකක්වත් කරන්න බෑ. ඒකනිසා ජීවිත ඉන්ද්‍රිය අනිත් අයගේ උදව්ව ලබාගෙන දැනගැනීමේ ක්‍රියාව සිද්ධ කරනවා ඉන්ද්‍රිය ස්වභාවයෙන්. එතකොට ජීවිතේන්ද්‍රිය කියන එක ශක්තියක් ලබා දුන්නත් ඒක තමන්ගේ ආරම්භණය දැන ගැනීමට පාවිච්චි කරනවා විත්තය. ඊළඟට අරමුණේ තිබෙන්නාවූ වේදනාව විදිත්ට ඕනෑ වේදනා වෛතසිකය. ජීවිතේන්ද්‍රියෙන් දෙන්නාවූ ශක්තිය අරගෙන විදීමේ ක්‍රියාව සිද්ධ කිරීමේදී එයා ප්‍රධාන දේ කරනවා. ඔය හැම එක්කෙනාගේම තියෙන්නේ තමන්ට අනුයාත කරගෙන තමන්ගේ පාලනයට නතු කරගෙන තමන්ගේ වැඩේ කිරීමයි. දැන් අපි හිතුවොත් එහෙම ඕකේ එක්කෙනෙක් ඉන්නවා කියල කිව්වොත් එහෙම අනිත් අය යටත් උනා කියල කිව්වොත් එහෙම ඊට පස්සේ එක්කෙනෙක් විතරයි වැඩේ ඇදගෙන යන්නේ.

ගෙදරක් ගත්තොත් එහෙම අපි හිතමු ගෙදර අම්මයි තාත්තයි ගෙදර ප්‍රධානියයි මේ ඔක්කොම ඉන්නවා. ගෙදර උයන එක්කෙනෙක් ඉන්නවා. මේ උයන එක්කෙනා ගෙදර ප්‍රධානියා නොවුනාට ඒ කටයුතු කිරීමේදී එයාත් ඒකෙ කොටසක් වෙලා අනිත් අයට බලපෑම් කරන ස්වභාවයට ඉන්නවා කුස්සියේ වැඩ කරන එක්කෙනා. හැබැයි එතැන අනිත් අය හිටියත් එයාගේ බල පෑමකුත් අනිත් අයට තිබෙනවා. එයානේ කන්න හදන්නේ. හැබැයි කන්න එයා හැදුවට භොයන එක්කෙනා වෙනයිනේ. එතකොට එයාගේ බලපෑමත් ගෙදර හිමිය හැටියට තියෙනවා. ඒකත් බලපානවා. ඒකනිසා අන්තෝන්‍ය ස්වභාවයක් ඕකේ තිබෙනවා. අනිත් ඒවගෙන ලබාගන්නවා තමාගේ කෘත්‍ය සිද්ධ කරනවා.

බොහොම පින් ස්වාමීන්වහන්ස.

ස්වාමීන්වහන්සේ - අපිට තව ටිකක් විස්සජ්ජනා වාරයට යනකොට ඕක දැනගන්න පුළුවන්. ඒකෙ තියෙනවා - එකක් දෙකක් විතරක් මම වරින් වර තැනින් තැන කියල දුන්න. ඊළඟට විස්සජ්ජනා වාරයත් තියෙනවා තව එකක් තිබෙනවා ප්‍රත්‍යය ගණනය කිරීම - ඒ දෙකට යනකොට ඔය තියෙන ප්‍රශ්න මහ හැරිලා යනවා කියල මම විශ්වාස කරනවා. මේ අතපත ගහමින් යන විදියක්නේ මේ කරන්නේ නමුත් මේකෙහුත් අවබෝධයක් ඇතිවෙනවා කියල මම ඉතින් විස්වාස කරනවා. මොනවා හරි ප්‍රශ්න තියෙනවනම් අපේ පින්වතුන්ට අහන්න පුළුවන්. තෙරුවන් සරණයි!

ප්‍රශ්නය - තෙරුවන් සරණයි ස්වාමීන්වහන්සේ දැන් මේ අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රිය ගැන හිතුවොත් ඒක එතකොට ඒක ප්‍රඥා වෛතසික සම්බන්ධයි වගේ. එතකොට ප්‍රඥා වෛතසික දැන් සෝවාන් මාර්ග සිත එල සිත ඇති උනහම ඒ සිතත් සමග එකතුවෙන වෛතසික සමග තිබෙන ප්‍රඥා වෛතසිකයේ මේ අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රිය අධිපති වශයෙන් ඒ මාර්ගයේ යන්න උපකාර වෙනවා වගේ කියලද හිතන්න ඕන ස්වාමීන්වහන්සේ? නැත්නම් ඒ අධිපති කෘත්‍යය කරන්නේ කොහොමද කියල පොඩ්ඩක් පැහැදිලි කරලා දෙන්න. බොහොම පිං.

පිළිතුර - ඔය ප්‍රශ්නයට උත්තරයක් අනාගතයේ එනබව මම හොඳටම දන්නවා. නමුත් මේ වෙලාවට මම කොටසක් කියල දෙන්නම් අහපු ප්‍රශ්නයට තේරුම් ගැනීම සඳහා. අපි මේ කලා කරන්නේ ඔය ධර්ම තනි තනියෙන් අරගෙන. තනි තනියෙන් අරගෙන තමයි මේ ධර්ම කලා කරන්නේ. ‘හේතු ප්‍රත්‍යය’ වෙනම ‘හේතු ප්‍රත්‍යයයේ ප්‍රත්‍යය උප්පන්න ස්වභාවයට’ ගැනෙන ධර්ම වෙනම - ‘අධිපති ප්‍රත්‍යය’ වෙනම; ඒකෙ ප්‍රත්‍යය උපන්නයෝ වෙනම - ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය වෙනම; ඒකෙ ප්‍රත්‍යය උප්පන්නයෝ වෙනම - ඔය විදියට තනි තනියෙන් තමයි මේක ඉස්සරවෙලාම මේ උද්දේස වාරයෙන් නිද්දේස වාරයෙන් කරගෙන යන්නේ - හැබැයි අපි එහෙම කිව්වට ඕක මහා සංකීර්ණයි. ඒ කියන්නේ එක තැනක තියෙනවා ‘අධිපති බවයි’ ‘ඉන්ද්‍රිය බවයි’ සමහර වෙලාවට ‘විපාක භාවයයි’ ‘අන්තෝන්‍ය භාවයයි’ මේ එක ධර්මයක් හත අටක වැඩ කරනවා. කීපයක වැඩ කරනවා - ඒක කියන්න ඕන හරිම පරෙස්සමෙන් නැත්නම් ඒක අවුල්වෙනවා. දැන් ඔය අහපු එකේ ‘අධිපති භාවයත්’ තිබෙනවා ‘ඉන්ද්‍රිය භාවයත්’ තිබෙනවා ඒකනිසා ඔය විතරක් නෙමෙයි තවත් ‘අන්තෝන්‍ය භාවයත්’ තිබෙනවා ‘සහජාත භාවයත්’ තිබෙනවා - ඒකනිසා ප්‍රත්‍යය ධර්ම ගුණ කීපයක තමයි ඕක වැඩ කරන්නේ. උදාහරණයක් හැටියට කිව්වොත් - මම මේක ඉස්සෙල්ලත් කියල තියෙනවා සමහර ඒවානම් ඇත්ත වශයෙන්ම අලුත් දේවල් නෙමෙයි නැවත සිහිපත් ගන්වන එක විතරයි කරන්නේ - අපි හිතමු මෙහෙම - එක තෝන්‍යා කෙනෙක් ඉන්නවා එයාගේ අම්මයි තාත්තයි ගමේ ඉන්නවා. එතකොට එයා වැඩ කරන්නේ කොළඹ. එයා දොස්තර කෙනෙක්. කොළඹ ඉස්පිරිතාලේ දොස්තර කෙනෙක්. අපි හිතමු එයා ඉන්නේ හොරණ කියල - මහ ගෙදර තියෙන්නේ හොරණ. අම්මයි තාත්තයි ඉන්නවා ගමේ. ඊළඟට දැන් එයා විවාහ වෙලා මහත්තයෙකුත් ඉන්නවා. ඊළඟට එයාගේ දරුවෝ දෙන්නත් කොළඹ ඉස්කෝලේකොට

යන්නේ. ඊළඟට එයාට වාහන පදවන්නක් පුළුවන්. බලන්න හැකියාවලේ කොච්චර තියෙනවද කියල. දැන් එයාගේ අම්මයි තාත්තයි ඉන්නේ හොරණ. එයා දොස්තර වරියක් වැඩ කරන්නේ කොළඹ මහා ඉස්පිරිතාලේ. ඊළඟට එයාගේ මහත්තය ඉන්නවා එතකොට මෙයා wife කෙනෙක්. මෙයාට දරුවෝ ඉන්නවා මෙයා ඇවිල්ල අම්ම කෙනෙක්. එහාට මෙහාට drive කරන්නක් පුළුවන්. දැන් මෙයා යනවා හොරණ ගෙදරට අම්ම තාත්තා බලන්න යනවා. ඒ මනුස්සයයා ගමට යනකොට වැඩ කැලී හතර පහක් සිද්ධ වෙනවනේ එක වෙලාවේ. ඒ තමයි - දුව යනවා - දොස්තර නෝනා යනවා - අම්මා යනවා - ඊට පස්සේ wife යනවා - රියදුරෙක් යනවා - ඔය ටික සිද්ධ වෙන්නේ එක වෙලාවේ. ඒ නෝනා හොරණ මහ ගෙදරට යනකොට අම්මගේ පැත්තෙන් තාත්තගේ පැත්තෙන් බැලුවොත් දුව එනවා. දරුවන්ට සාපේක්ෂව බැලුවොත් එහෙම අම්ම යනවා. ස්වාමියාට සාපේක්ෂව බැලුවොත් එහෙම wife යනවා. ඉස්පිරිතාලට සාපේක්ෂව බැලුවොත් එහෙම දොස්තර යනවා. වාහනයට සාපේක්ෂව බැලුවොත් එහෙම රියදුරා යනවා. එක වෙලාවෙම ඔය ඔක්කොම ටික යනවනේ. ඔය වගේ ඔය ධර්මී බැලීමේදී - ඒකට කියනවා ප්‍රත්‍යය ගණනය කරනවයි කියල. ඒක ඉස්සරහදී කියල දෙන්නම් මේ ටික ඉවර උනාට පස්සේ. එක වෙලාවක ඔය ප්‍රත්‍යය ධර්මී කීපයක් එකතැනක වැඩ කරන කථාවක් තියෙනවා. ඒක නිසා ඒ අනුව හිතා ගත්තම හොඳයි කියල මතක් කරනවා තෙරුවන් සරණයි!

බොහොම පිං ස්වාමීන්වහන්ස තෙරුවන් සරණයි!

ජයන්ත මහතා - තෙරුවන් සරණයි! අවසරයි ස්වාමීන්වහන්ස අදත් අපිට ස්වාමීන්වහන්සේ ඉතාමත්ම සවිස්තරව මේ ධර්මී කාරණා ටික අපිට පැහැදිලි කරලා දුන්නා. අපිට සුලභව අහන්න නොලැබෙන මේ වගේ ධර්මීයක් අදත් අපිට අහන්ට තරම් භාග්‍යයක් ලැබුනා ඒ උපකාරය නිසා - ස්වාමීන්වහන්ස අපි සවනට සිසිලස කල්‍යාණ මිත්‍රයන් වෙනුවෙනුත් ඒවගේම මේ ධර්මීය නොයෙකුත් රටවල් වල ඉන්න අය පටිගත කරපු දේශනා වලටත් සවන් දෙනවා. ඒ අය ප්‍රශ්නත් අපෙන් අහනවා හුගක් වෙලාවට. ඉතින් මේ වගේ දේවල් නිසා අපි ඉතාම කෘතඥපුර්වක වෙනවා - ස්වාමීන්වහන්සේ මේ කරන්නේ ඉතාම විශාල කැප කිරීමක් - අපි දන්නවා කාලයත් එක්ක බලන කොට මධ්‍යම රාත්‍රිය දක්වාම ඇතැම් දිනවල ඔබවහන්සේ අප හා රැඳී ඉඳලා අපිට මේ ධර්මීය තේරුම් කරලා දෙනවා. ඉතින් ඒ නිසා මේ හැමෝම වෙනුවෙන්ම අප්‍රමාණ පිං කියලා අපි පුණ්‍යානුමෝදනා කරනවා ඔබ වහන්සේට. නිදුක් වේවා! නිරෝගී වේවා! දීර්ඝායුෂ ලැබේවා! වහ වහා චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මී සම්පූර්ණ වශයෙන්ම අවබෝධ වීමට හේතු වාසනා ලැබේවා! කියලා අපි සියලුම කල්‍යාණ මිත්‍රයන් වෙනුවෙනුත් සවනට සිසිලස වෙනුවෙනුත් ප්‍රාර්ථනා කර සිටිනවා ස්වාමීන්වහන්ස. ඔබ වහන්සේට යොමු වෙන්නම් අද දවසේ සාකච්ඡාව නිමා කරන්න. තෙරුවන් සරණයි!

ස්වාමීන්වහන්සේ - හොඳයි - පින්වත් සැමදෙනාටම යහපතක් වේවා! තෙරුවන් සරණයි! අද අපි මේ කථා කරපු ධර්මී කාණ්ඩය තරමක් ගාම්භීර බව අපිට තේරෙනවා නමුත් එක්තරා මට්ටමකට තමයි අපි විස්තර කෙරේ. ඉස්සරහදී අපිට මේක අපේ ජීවිතේට සම්බන්ධ කරලා

අපේ ජීවිත වට පිටාවත් එක්ක ඇදලා භාරලා අවුස්සලා ගන්න කොට යම්කිසි අවබෝධයක් අපිට එනවා. මේ එක ධර්මයක තිබෙන්නාවූ ක්‍රියා කාරී ස්වභාවයන් කොච්චර තියෙනවද කියල. ඉතින් අද ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය පිළිබඳව කලා කලේ - ඒ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්මයන් පිළිබඳව අපි මෙයින් අවසන් කරන්නේ නෑ - තවත් ඉදිරි අවස්ථාවකදී ඒ ප්‍රත්‍යය කලා කරලා අවසන් උනාට පස්සේ නැවත අපි වරින් වර අපි මේවා නැවත මේවා ගන්නවා. ඉතින් අපේ අභගෙන ඉන්නාවූ පින්වතුන්ට අදත් අවස්ථාව සැලසුණා මේ පිළිබඳව හිතීන් නුවණින් ස්පර්ශ කරන්න. තමන්ගේ දැනුමේ හැටියට තමයි ඇත්ත වශයෙන්ම මේවා හිතට වැටහී දැනී යන්නේ. ඉතින් අපි මෙමත්‍රියෙන් ප්‍රාර්ථනා කරනවා ඒ ගැඹුරු ධර්මය තව තව හොඳට වටහා ගන්න නුවණ පහළ වේවා කියල. ඒවාගේම මේ ලෝකයේ තිබෙන්නේ එක්තරා විදියක ක්‍රියා කාරී ස්වභාවයන් පමණයි! ක්‍රියා මාත්‍ර - රූප හැටියට ඔය ඉස්මතු වෙලා තිබුනාට ලොකුවට පෙනුනාට ඔවා එක්තරා විදියක යම්කිසි ධාතු ස්වභාව පමණයි - ධාතු ස්වභාව තියන්නේ ක්‍රියාවක් එක්ක ඥාතීත්වය පවත්වාගෙන. ඒවා අපිට ඇත්ත වශයෙන්ම ඉස්සෙල්ල ඉස්සෙල්ල ලෝක සම්මුතිය හින්දා වැහී තිබෙනවා - ඒවා ඇර ඇර බලන්ට කියල දෙන තවත් විදියක් තමයි මේ. ඉතින් අදත් මේ ධර්මයට ඇහුම්කන් දීම නිසා හිතීම මෙනෙහි කිරීම නිසා හිතේ ධම්මවිචය සම්බොජ්ඣංගය ඇතිකර ගන්න. ධම්මවිචය සම්බොජ්ඣංගය ඇතිවෙන්නේ නෑ වීර්යයි සිහියයි නැතුව. හැබැයි සමහර වෙලාවට වටහා ගන්න අමාරුවෙනකොට ප්‍රීති සම්බොජ්ඣංගය එහෙම වැඩ කරන්නේ නැති අවස්ථාවක් තියෙනවා. සතිය වැඩ කරනවා වීර්ය වැඩ කරනවා ඒවාගේම ප්‍රඥා චෛතසික වැඩ කරනවා සමාධි ගතිය වඩනවා ඉතින් මේ විදියට හරි උත්සාහයක් යෙදුවා මේ ධර්ම කාරණය තේරුම් ගන්න. ඉතින් ඒ සඳහා මග පෙන්වුවා වූ සහ ඒවාගේම සංවිධාන කටයුතු කිරීම් වශයෙන් මේ ධර්ම මණ්ඩලය මෙහෙයවුවා වූ පින්වත් ලලිත් දළුචන්ත මහතාටත් ඒවාගේම ජයන්ත මහත්මයාටත් ඒ ලලිත් මහත්මයාලගේ පවුලේ සෑම දෙනාටමත් ඒවාගේම මේ අසාගෙන සිටින්නාවූ සියලු දෙනාටමත් ධර්ම අවබෝධ වේවා කියල මෙමත්‍රියෙන් ආශීර්වාද කරනවා. ඒවාගේම පින්වත් ලලිත් මහත්මයාට නිදුක් නිරෝගී දීර්ඝායුෂ වේවා! දුකක් කරදරයක් නැතුව යහපත් ධර්ම මාර්ගයේ සුවසේ යාගන්ට ලැබේවා! ඉතින් මේවා මෙහෙය වන්නාවූ පිංවත් කල්‍යාණ මිත්‍ර ජයන්ත මහත්මයාටත් ප්‍රශ්න අහන්නාවූ පින්වත් මහත්ම මහත්මීන්ටත් කිසිම දෙයක් අහන්නේ නැතුව අසාගෙන ඉන්නාවූ අසාගෙන ඉඳල තෙරුම්ගන්ට මහන්සි ගන්නාවූ ළඟ දුර වශයෙන් සිටින්නාවූ මෙරට පිටරට වශයෙන් සිටින සියලු දෙනාටම ධර්ම අවබෝධය කරගෙන උතුම් නිවනින් සැනසෙන්නට ලැබේවා! නිවන් පිණිස මේ ධර්මය ඇසීම හිතීම මෙනෙහි කිරීම මහා උතුම් මාර්ගයක් ප්‍රතිපදාවක් වේවා! කෙලවර නිවනින් සැනසීම සිද්ධ වේවා! කියල මෙමත්‍රියෙන් සෙත් පතනවා ප්‍රාර්ථනා කරනවා තෙරුවන් සරණයි!

සාධු! සාධු! සාධු!

- සිලවන්තං ගුණවන්තං - පුඤ්ඤකම්බෙන්තං අනුත්තරං
- දුල්ලබ්බෙන මයා ලද්ධං - පස්සිතුං වන්දිතුං වරං
- සාරිපුත්තාදි ථේරානං - ආගතං පටිපටියා
- සද්ධා සීලං දයා වාසං - බුද්ධ පුත්තං නමා මහං

ඉහත සඳහන් ධර්ම දේශනාව
අති පුජ්‍ය හන්තේ ජිනාලංකාර ස්වාමීන්වහන්සේ විසින් දේශිතයි.